

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО;
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО**

УДК 347.191.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.6.6>

ВЕДЕНЯПІНА М.М.

**ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ
У КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ**

**HISTORY OF THE DEVELOPMENT AND LEGAL REGULATION
OF INDUSTRIAL PARKS IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA**

Метою статті є вивчення досвіду КНР у галузі правового регулювання індустріальних парків та можливості адаптації цього досвіду на теренах України. Статтю присвячено дослідженню історії розвитку та правовому регулюванню різних видів індустріальних парків в Китайській Народній Республіці, а також необхідності подальших досліджень і вдосконалення національного законодавства із врахуванням здобутків у цій галузі. Для України важливим є те, що Китай, попри політичний устрій та намагання побудувати соціалістичну економіку, також розуміє важливість передових технологій та екологічну складову промислової політики. Це дозволяє зробити висновок, що в сучасному світі саме це є важливим для інвесторів. Щодо податкових пільг, вони в Китаї також використовуються, але застосовуються принципово іншим чином, ніж це планується робити в Україні: їх надають місцевим виробникам, які планують перенести власне виробництво до промислового парку, робити експортоорієнтовану продукцію та застосовувати для цього передові технології. Така політика є розумною та відповідає інтересам країни. Політика Китаю стосовно індустріальних парків видається продуманою та такою, що відповідає інтересам країни. Законодавство робить наголос на таких напрямках розвитку індустріальних парків, як: розвиток екологічних програм; допомога місцевому виробнику; перевага експортоорієнтованого виробництва над внутрішнім; інвестиції дозволяються лише у ті сфери, які згодом допоможуть ще сильніше розвинути економіку Китаю. Вважаємо, що українському уряду слід врахувати цей досвід успішного розвитку індустріальних парків та зрозуміти, що інвестиції не є самоціллю, що вони мають слугувати саме розвитку країни, її націленості на експорт власної продукції, не лише агропромислової, як це помилково робиться зараз, а передусім високотехнологічної. Вважаємо, що законодавство України щодо індустріальних парків має бути спрямованим не стільки на залучення іноземних інвестицій, скільки на отримання продукції, яка буде конкурентоспроможною на світовому ринку, та на розбудову інноваційних технологій. Подальші дослідження мають бути спрямовані на дослідженні способів створення на законодавчому рівні сприятливих умов для залучення в нашу країну передових технологій та інвестицій в ефективні новітні технології, а також на вивченні світового досвіду щодо створення екопромислових парків.

Ключові слова: *індустріальні парки, КНР, залучення інвестицій, правове регулювання індустріальних парків.*

The purpose of the article is to study the experience of the People's Republic of China in the field of legal regulation of industrial parks and the possibility of adapting this experience on the territory of Ukraine. The article is devoted to the study of the history of development and legal regulation of various types of industrial parks in the People's Republic of China, as well as the need for further research and improvement of national legislation, taking into account the achievements in this field. It is important for Ukraine that China, despite its political system and efforts to build a socialist economy, also understands the importance of advanced technologies and the environmental component of industrial policy. This allows us to conclude that in today's world this is what is important for investors. Regarding tax benefits, they are also used in China, but they are used in a fundamentally different way than it is planned to do in Ukraine: they are provided to local manufacturers who plan to transfer their own production to an industrial park, make export-oriented products and use advanced technologies for this. Such a policy is reasonable and corresponds to the interests of the country. China's policy on industrial parks appears to be well-thought-out and in line with the country's interests. The legislation emphasizes such areas of development of industrial parks as: development of environmental programs; assistance to the local producer; the advantage of export-oriented production over domestic production; investments are allowed only in those areas that will later help to further develop the Chinese economy. We believe that the Ukrainian government should take into account this experience of the successful development of industrial parks and understand that investments are not an end in themselves, that they should serve the development of the country, its focus on the export of its own products, not only agro-industrial, as is mistakenly done now, but above all high-tech. We believe that the legislation of Ukraine regarding industrial parks should be aimed not so much at attracting foreign investments, but at obtaining products that will be competitive on the world market, and at the development of innovative technologies. Further research should be aimed at researching ways to create favorable conditions at the legislative level for attracting advanced technologies and investments in effective new technologies to our country, as well as studying world experience in creating eco-industrial parks.

Key words: *industrial parks, PRC, investment attraction, legal regulation of industrial parks.*

Актуальність теми. Сучасна Україна потребує значних вливань капіталу як в часи війни, так і після перемоги, в період відбудови та подальшої розбудови національної економіки. Задля цього національний законодавець прийняв поправки в Закон України «Про індустриальні парки», проголошуючи, що це нібито зробить вже існуючі та новостворювані індустриальні парки привабливими для інвесторів. Як приклад, науковцями, які аналізують індустриальні парки, часто наводиться досвід Китайської Народної Республіки та розбудови індустриальних парків на її території. Існує думка, нібито цей досвід можна адоптувати до реалій України. І хоча багато науковців сумнівається в можливості такої адаптації, все ж таки дослідження успіху КНР може допомогти зрозуміти, яким чином слід розвивати індустриальні парки в нашій державі.

В Україні досвід КНР у створенні та правовому регулюванні індустриальних парків розглядали О.М. Бойко, Д. Кисилевський, В.В. Галасюк та ін. Серед зарубіжних дослідників слід виділити таких фахівців, як Ю Бай, Ксювень Лі, Кай Жао, Хонгру Хонг, Александрос Гаспаратос, Хань Ші, Анна Катаріна Мейер, Чен Ксюй та ін. Окрім цього, досить велику роль у вивченні досвіду КНР відіграють спеціалісти United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), які видають відповідні колективні праці.

Досліджуючи доробок вітчизняних фахівців, маємо констатувати, що, нажаль, вони не користуються англомовними публікаціями останніх років, натомість нерідко використовують джерела 1980-90-х років. Тому надзвичайно актуальним є огляд сучасніших джерел.

Метою статті є вивчення досвіду КНР у галузі правового регулювання індустриальних парків та можливості адаптації цього досвіду на теренах України.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж порівнювати досвід КНР та України, потрібно зробити одне зауваження. Попри сподівання багатьох, адаптація китайських моделей правового регулювання індустриальних парків в Україні можлива лише дуже частково. Причиною тому є тотальне неспівпадіння політичного устрою Китаю та України.

Політика Китаю щодо індустріальних парків може вважатися одним із ключових результатів політики «реформ і відкритості», прийнятої Китаєм у 1978 році [2, р. 4]. У 1984 році китайський уряд почав створювати індустріальні парки в прибережних містах, кількість яких швидко зростає, досягнувши 2543 у 2019 році. Індустріальні парки виробляють понад 60% національного промислового виробництва, на них припадає приблизно 70% національного споживання енергії та 72% викидів парникових газів. Через незмінний попит на робочу силу індустріальні парки також пов'язані з урбанізацією та внутрішньою міграцією [3]. Отже, можна визнати, що впровадження індустріальних парків у Китаї відбулося досить успішно.

Як зазначають А.К. Мейер та Чень Ксюй, стратегія Китаю щодо індустріальних парків, прийнята ще у 1979 році, містила такі цілі:

1) залучення іноземного капіталу та сучасних технологій. Іноземний капітал при цьому був не кінцевою метою, а мав полегшити вузькі місця фінансування, наприклад для процесу модернізації інфраструктури, тоді як передача технологій була необхідна для модернізації старих виробничих потужностей і сприяння переходу від трудомісткого до технологічно інтенсивного виробництва;

2) збільшення зовнішньої торгівлі та експорту. Частка експортоорієнтованого виробництва в зонах розвитку мала становити близько 70% від загального виробництва, щоб погасити дефіцит торгівлі, викликаний імпортом капіталу. Виробництво для імпортозаміщення в індустріальних парках було дозволено виключно для сучасної високоякісної продукції;

3) досягнення так званого ефекту зв'язку (кумулятивний ефект індустріалізації). При цьому вказувалося на існування двох типів ефекту зв'язку: а) зворотний зв'язок, за якого інвестиції здійснюються у прилеглих до індустріального парку провінціях для закупівлі ресурсів для виробництва у парку, тобто це випадок, коли до парку завозяться природні ресурси або продукти внутрішніх постачальників; б) прямий зв'язок, за допомогою якого продукція виробництва індустріального парку надходить комерційним клієнтам за межами цього парку для подальшої обробки. Успіх ефекту зв'язку мав ключове значення для вирішення питання про те, чи функціонує індустріальний парк як ізольований анклав, чи стимулює регіональний економічний розвиток;

4) ефекти навчання (пов'язані з виробництвом освітні ефекти). Зазначалося, що навчання на практиці збільшує виробничі та управлінські ноу-хау працівників, які підтримують модернізацію процесів, покращення якості продукції та створення більш ефективних організаційних структур. Особливо актуальним визнавалося збільшення кількості місцевих працівників, які згодом можуть самі виконувати освітні функції, на посадах керівників середньої ланки;

5) економічний експеримент і демонстраційні ефекти: для китайського уряду промислові зони та індустріальні парки функціонують в першу чергу як лабораторії для перевірки принципів ринкової економіки. Корисні аспекти процесу модернізації Китаю мали бути вивчені та поступово поширені по всій країні. Для зовнішнього світу індустріальні парки, у свою чергу, мали функціонувати як вітрини економічних реформ Китаю [4].

Отже, бачимо, що Китай із самого початку не розглядав індустріальні парки в якості так званих «зон вільної торгівлі», як у тій чи іншій мірі розглядав (і продовжує розглядати) їх український законодавець. Так, інвестиції були досить важливими для початкового етапу становлення індустріальних зон в Китаї, однак вони використовувалися саме як трамплін для подальшого експорту китайської продукції (ті самі 70%, які мали йти на експорт). Звісно, для цього необхідно передумовою було залучення передових технологій, і Китай робив ставку саме на це. Однак індустріальні парки мали на меті також покращення ситуацій із робочими місцями та виробництвом всередині провінцій (ефект зв'язку), і саме цей критерій визнавався критичним для вирішення того, чи є успішним той чи інший індустріальний парк. Окрім цього, з самого початку дуже важливу роль відігравав навчальний процес – і в результаті індустріальний парк мав слугувати вітриною для іноземців.

Чи можна сказати, що українське законодавство переслідує подібні цілі? На жаль, ні: кінцевою метою в законі проголошується саме залучення інвесторів. Виникає відчуття, що саме це й слугує самоціллю індустріального парку в нашій державі. Немає наголосу ані на навчальному процесі, ані на розвитку прилеглої місцевості, ані навіть на залученні передових технологій. Але інвестиції заради інвестицій – це, на нашу думку, не та стратегія, яка може зробити країну процвітаючою. Тим більше, що в Україні наразі багато чого виробляється саме на експорт: спортивне обладнання, одяг, взуття тощо. Тож в цьому випадку маємо визнати слушність китайської політики стосовно індустріальних парків та детально вивчити китайське законодавство, що спрямоване саме на експортоорієнтованість виробництва та розвиненість прилеглих територій.

Управління парком в Китаї включає в себе дві складові: економічні моделі управління та законодавчу базу управління парком. Зараз у Китаї використовуються три моделі управління парком, а саме: управління адміністративними комітетами, гібридне управління та корпоративне управління. Ці системи управління мають відмінні риси, враховують національні умови та створені під впливом загальної міжнародної практики щодо управління парками.

Наразі більшість індустріальних парків Китаю централізували та оптимізували свої адміністративні повноваження та керуються комітетами. Парк безпосередньо управляється місцевою владою або державною установою, під юрисдикцію якої він входить. Змішана модель включає доручене вертикальне управління (через підрайонний офіс і міську владу) та горизонтальну консолідацію (з державними установами на тому самому рівні). Інтеграція зон розвитку та адміністративних функцій дозволяє парку та навколишньому регіону доповнювати один одного з точки зору обміну людськими ресурсами, землі, інфраструктури, заохочення інвестицій та громадських послуг. Згідно із моделлю корпоративного управління парк створює юридичну особу для управління, наприклад девелоперську компанію [2, р. 18].

Земля в індустріальних парках Китаю завжди належить державі, і адміністративні комітети мають право здавати її в оренду компаніям-орендарям. Компанія-орендар може укласти з адміністративним комітетом два види договорів на користування землею. Він може або купити права користування землею для виробничих потреб на 25-50 років, або орендувати землю на рік з правом щорічного подовження оренди [4, р. 9].

Швидка індустріалізація Китаю була зосереджена в основному в східних прибережних провінціях у 1980-х і 1990-х роках. Проте з початку століття швидке зростання витрат на виробництво в прибережних районах змусило багато виробничих фірм переїхати всередину або за кордон. Це створило можливість для менш розвинених середніх і західних регіонів захопити частину регіонального переміщення промисловості [1].

В цьому випадку бачимо послідовність дій китайського уряду: він спочатку розвинув більш сприятливі для торгівлі провінції, а потім почав розвивати інші регіони. Проте така послідовність не дуже підходить для України, де промисловість розташована більш-менш рівномірно, а територія не настільки велика. Навпаки, розвиток індустріальних парків у більш розвинених регіонах України може спричинити посилення розриву між областями.

Правова основа для управління парками в Китаї в основному включає законодавство, видане центральними та місцевими органами влади, включно з нормативними актами щодо парків. На національному рівні управління індустріальними парками базується на законах і постановах щодо будівництва та експлуатації індустріальних парків згідно із соціалістичною правовою системою Китаю. До них належать місцеві адміністративні правила, а також закони, прийняті Всекитайськими зборами народних представників і постійними комітетами. «Спеціальні нормативні акти для парків» служать доповненням до національних законів і посилюються на відносно повні та детальні правила та заходи, застосовні до китайських промислових парків [2, р. 15].

Слід зауважити, що для тоталітарної держави, якою є Китай, незвичним вважається надання провінціям настільки великих повноважень у сфері законодавства та правового регулювання. Це пояснюється двома чинниками:

1) націленістю китайського уряду саме на розвиток провінцій, у тому числі й шляхом створення там індустріальних парків. У підсумку китайські провінції самі обирають, де створювати індустріальний парк, яким буде його спрямованість, які пільги на рівні провінції можливо надати місцевим виробникам тощо. Таким чином уряд заохочує провінції створювати індустріальні парки;

2) різноманітність ресурсів у різних провінціях не дають змоги регулювати створення індустріальних парків за загальним стандартом. Оскільки китайський уряд намагається залучати в індустріальний парк саме місцевих виробників, це здається розумним. В Україні однією з пересторог для створення індустріальних парків вважається саме те, що індустріальний парк «перетягуватиме ковдру на себе»: виробництво буде «йти за пільгами» до індустріального парку, хоча в іншій області є відповідні ресурси та логістичні можливості, кращі, ніж там, де є лише пільги. В Китаї таке не було б можливе: законодавство передбачає вивчення ресурсної бази та створення відповідних логістичних структур як необхідну передумову для створення індустріального парку, а місцева влада надає пільги саме місцевим виробникам, надаючи переваги найкоротшим логістичним зв'язкам.

Близько 2000 року Китай почав активно впроваджувати у своїй політиці стосовно індустріальних парків так званий індустріальний симбіоз та вживати різноманітні політичні заходи,

що сприяють перетворенню парків на такі, що використовують безвідходне виробництво, та будівництву екопромислових парків і зелених індустріальних парків, спрямованих на симбіотичний і сталий розвиток індустріальних парків, що не загрожують довкіллю.

Декілька національних програм були спрямовані на модернізацію існуючих звичайних парків для подальшого пом'якшення негативного впливу розвитку та експлуатації індустріальних парків. Програма Національного демонстраційного екоіндустріального парку (EIP), яка розпочалася на початку 2000-х років, була однією з найвидатніших ініціатив. Ця програма передбачала розвиток нових індустріальних парків (і модернізацію існуючих парків) відповідно до принципів промислової екології, коли компанії-орендарі та інші організації працюють разом, щоб максимізувати свої екологічні, економічні та соціальні результати [3].

Опубліковані у вересні 2005 року «Кілька висновків Державної ради щодо прискорення розвитку безвідходної економіки» (тобто економіки, що використовує вторинні та поновлювані ресурси) пропонували провести пробне вивчення такої безвідходної економіки в індустріальних парках і визначити, чи здатна вона розвиватися ефективно. Безвідходна трансформація індустріальних парків була чітко вказана як ключовий проект безвідходної економіки в Стислому викладі 12-го п'ятирічного плану національного економічного та соціального розвитку Китайської Народної Республіки [5, р. 54].

Згідно з такими політиками, як «Посібник із планування еко-промислових парків» (SEPA, 2007) та «Адміністративні заходи щодо національних демонстраційних екопромислових парків» (MEP та ін., 2015), екопромисловий парк має використовувати суміш технологічних, економічних та управлінських заходів щодо мінімізації відходів виробництва. Ці дії охоплюють три різні рівні (тобто окрема організація, сам парк, місто/регіон) і залучають різні зацікавлені сторони. По-перше, окремі підприємства в рамках екопромислового парку повинні модернізувати свої процеси промислового виробництва, щоб зменшити споживання ресурсів, забруднення, викиди парникових газів і утворення відходів, потенційно шляхом попередньої обробки відходів для повторного використання або переробки. По-друге, окремі організації повинні прагнути до створення симбіотичних відносин шляхом повторного використання та переробки відходів, які утворюються в рамках екопромислового парку, щоб зменшити витрати на транспортування. По-третє, міста або ширші регіони можуть вступити в ці симбіотичні відносини, надаючи відходи як ресурс для екопромислових парків або отримуючи вигоду від потоків відходів екопромислових парків, таких як залишкове тепло. Розробка та використання такого «промислового симбіозу» часто вимагає значного технологічного прогресу та обміну інформацією [3].

У 2011 році Зона високотехнологічного промислового розвитку Байїнь у провінції Ганьсу та інші вісім парків були схвалені для проведення новаторської перебудови парків та переведення їх на безвідходне виробництво; у 2012 році Національна комісія розвитку та реформ (NDRC) і Міністерство фінансів (Мінфін) оприлюднили «Міркування стосовно сприяння безвідходній трансформації індустріальних парків», пропонуючи створити 100 національних новаторських парків і, таким чином, створити модель для всіх видів промислових парків, щоб згодом досягти перебудувати їх усі та цим сприяти розвитку безвідходної економіки.

Щоб повністю виявити значущість новаторських заходів, NDRC, Мінфін та інші відповідні департаменти випустили «Адміністративні заходи для середньострокової оцінки та кінцевого приймального випробування безвідходної трансформації новаторських промислових парків», значно посиливши цим документом нагляд за використанням промислового парку на середній та кінцевій стадіях трансформації та вибудовуючи тим самим довгостроковий правовий механізм трансформації індустріальних парків та їхнього переходу на безвідходне виробництво.

Задля впровадження безвідходних технологій, зокрема, було запропоновано такі заходи:

- підвищення ефективності використання ресурсів;
- повну утилізацію побічних продуктів та відходів шляхом розширення промислового ланцюга;
- підвищення енерго- та ресурсоефективності шляхом проведення енергозберігаючих перетворень;
- суттєве підвищення загальної ефективності використання ресурсів і продуктивності шляхом використання відпрацьованого тепла та пари, запровадивши високоякісне градаційне та каскадне використання води та електрики [5, pp. 55-56].

Наразі Китай є, мабуть, єдиною країною в світі, яка реалізувала ініціативи EIP на національному рівні в такому великому масштабі та швидкими темпами. Це робить Китай відносно унікальним у тому, що він пережив значне розширення EIP через скоординовані політичні дії,

і робить його показовим прикладом для інших країн, що розвиваються, які все ще базують свою національну економіку на виробництві з традиційними та застарілими технологіями, які мають великий негативний вплив на навколишнє середовище [3].

Для України важливим є те, що Китай, попри політичний устрій та намагання побудувати соціалістичну економіку, також розуміє важливість передових технологій та екологічну складову промислової політики. Це дозволяє зробити висновок, що в сучасному світі саме це є важливим для інвесторів.

Щодо податкових пільг, вони в Китаї також використовуються, але застосовуються принципово іншим чином, ніж це планується робити в Україні: їх надають місцевим виробникам, які планують перенести власне виробництво до промислового парку, робити експортоорієнтовану продукцію та застосовувати для цього передові технології. Така політика є розумною та відповідає інтересам країни.

Висновки. Політика Китаю стосовно індустріальних парків видається продуманою та такою, що відповідає інтересам країни. Законодавство робить наголос на таких напрямках розвитку індустріальних парків, як:

- розвиток екологічних програм;
- допомога місцевому виробнику;
- перевага експортоорієнтованого виробництва над внутрішнім;
- інвестиції дозволяються лише у ті сфери, які згодом допоможуть ще сильніше розвинути економіку Китаю.

Вважаємо, що українському уряду слід врахувати цей досвід успішного розвитку індустріальних парків та зрозуміти, що інвестиції не є самоціллю, що вони мають слугувати саме розвитку країни, її націленості на експорт власної продукції, не лише агропромислової, як це помилково робиться зараз, а передусім високотехнологічної. Вважаємо, що законодавство України щодо індустріальних парків має бути спрямованим не стільки на залучення іноземних інвестицій, скільки на отримання продукції, яка буде конкурентоспроможною на світовому ринку, та на розбудову інноваційних технологій.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на дослідженні способів створення на законодавчому рівні сприятливих умов для залучення в нашу країну передових технологій та інвестицій в ефективні новітні технології, а також на вивченні світового досвіду щодо створення екопромислових парків.

Список використаних джерел:

1. Developing a sustainable industrial zone in China. The World Bank. 2021. April, 19. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/results/2021/04/19/developing-a-sustainable-industrial-zone-in-china>
2. Experiences and Best Practices of Industrial Park Development in the People’s Republic of China. United Nations Industrial Development Organization; Chinese Academy of International Trade and Economic Cooperation. UNO, UNIDO, Vienna International Centre, November 2020.
3. Hong, H., Gasparatos, A. (2020). Eco-industrial parks in China: Key institutional aspects, sustainability impacts, and implementation challenges. *Journal of Cleaner Production*, 274. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0959652620328985>
4. Xueyi, C., Meyer, A.K. (2011). Management Models of Industrial Parks in China. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) [in English].
5. Zhao, K. (2021). Industrial symbiosis: practices in China’s industrial parks. *Field ACTions Science Reports*, 23, 54-59.